

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ПОХІДНИХ АНГЛІЙСЬКИХ ІМЕННИКІВ ІЗ СУФІКСОМ –DOM

Дослідження присвячене окресленню передумов лінгвокогнітивного аналізу похідних англійських іменників із суфіксом *-dom*. Робота виконана в межах теорії словотвору – розділу мовознавства, що вивчає процес утворення нових лексичних одиниць похідних слів. Під словотвором також розуміють сам процес утворення нових слів шляхом зміни або комбінування уже наявних у мові лексичних одиниць. Він має місце у мові тому, що в навколишньому світі постійно з'являються нові об'єкти та явища, коли мова потребує нових слів для вираження нових ідей, понять, явищ або об'єктів. Предметом дослідження словотвору є вивчення морфологічної будови, семантики лексичних одиниць та засобів, за допомогою яких ці одиниці утворюються (суфіксів, префіксів, інфіксів тощо) [5, с. 7]. Дослідженням проблем словотвору присвячено багато робіт видатних мовознавців, зокрема, праці О. Кубрякової, С. Єнікєєвої, Ю. Зацного, Є. Карпіловської, І. Ковалика, З. Сікорської, Л. Вакарюка, Я. Рудницького, В. Русанівського та ін.

Основною одиницею вивчення в теорії словотвору є похідне слово – вторинна одиниця мовлення, що утворюється за певною словотвірною моделлю із застосуванням словотвірних засобів. Словотвірна модель слугує типовим зразком, «формулою», за якою утворюється похідна одиниця. Словотвірні моделі виокремлюються в межах визначених способів словотвору.

У роботі ми послуговуємося загально визнаною класифікацією способів словотвору, за якою їх поділяють на морфологічні, семантичні та морфолого-синтаксичні. До морфологічних способів словотвору, що полягають у зміні морфологічної структури слова, зараховують афіксацію (*affixation*), основоскладання (*compounding*), зворотній словотвір (*backderivation*), скорочення (*clipping*), телескопію (*blending*), аббревіацію (*abbreviation*). На думку Т. І. Панько, морфологічний словотвір є найактивнішим. До семантичних способів словотвору, що полягають у формуванні нових значень (лексико-семантичних варіантів) слів, відносять метафору (*metaphor*), метонімію (*metonymy*), розширення й звуження значення слова (*generalization and specification of meaning*) [див. 1, с. 13; 6]. До морфолого-синтаксичних способів зараховують конверсію (*conversion*).

Утворені переліченими способами похідні слова зберігають формально-семантичні зв'язки з вихідними словами, що відслідковуються у словотвірному значенні – узагальненому (схемному) значенні, спільному для певного лексико-семантичного розряду слів значення, що реалізується в одному словотвірному типі певним словотвірним засобом. Словотвірне значення ґрунтується на однотипних формально-семантичних відношеннях. Ознаками таких відношень є лексико-граматична приналежність вихідної основи до певної частини мови і тип словотвірного засобу [3, с. 10]. Ознака предмета, що покладена в основу найменування, називається внутрішньою формою слова.

Одним із найпродуктивніших способів словотвору сучасної англійської мови є **суфіксація** (один із різновидів афіксації), яка полягає у додаванні суфікса до вихідної основи [2]. Як словотвірний засіб, суфікс є афіксальною морфемою, яка розташована між коренем та закінченням і входить до складу основи. Суфікси є зв'язаними морфемами, які несуть семантичне навантаження, котре впливає на новоутворене слово. Суфікси значно частіше за префікси можуть змінювати частиномовну приналежність деривата. У лінгвістиці суфікси класифікують за їх походженням, за частиномовною приналежністю утворених за допомогою суфіксів похідних слів, за ступенем продуктивності / непродуктивності, за частотністю вживання, за загальним категоріальним значенням і емоційним забарвленням похідних слів. Наприклад, англійські суфікси *-ian*, *-an*, *-ese* найчастіше вказують на національну або територіальну приналежність особи (*Bulgarian* – болгарин, *Ukrainian* – українець, *Australian* – австралієць), професію (*electrician* – електрик, *technician* – технік, *musician* – музикант). Суфікси *-hood* і *-ship* означають стан людини, пов'язаний з віком, соціальними відносинами, іноді діяльністю або групою людей, об'єднаних цим станом (*neighborhood* – сусідство, район; *childhood* – дитинство; *friendship* – дружба; *motherhood* – материнство). Суфікс *-ness* перетворює прикметники на абстрактні іменники (*loneliness* – самотність, *darkness* – темрява; *business* – бізнес; *shyness* – сором'язливість) [4, с. 287–288].

До числа продуктивних суфіксів сучасної англійської мови зараховують *-dom*, а утворені за його участю іменники перебуватимуть об'єктом нашого подальшого дослідження. Англійський корпус WordNet містить більше 1500 слів, які містять цей суфікс. Кількість нових слів, утворених за участю цього суфікса, може коливатися залежно від контексту. Суфікс *-dom* має такі категоріальні значення, як «стан», «клас», «категорія», «державна» або «територія», тому похідні слова, які містять цей суфікс, часто мають соціальні або політичні конотації. Прикладами таких похідних слів є, зокрема, *kingdom* «королівство» (*king* + *-dom*), *freedom* «свобода» (*free* + *-dom*), *wisdom* «мудрість» (*wise* + *-dom*), *serfdom* «кріпацтво» (*serf* + *-dom*), *martyrdom* «мучеництво» (*martyr* + *-dom*), *christendom* «християнський світ» (*Christ* + *-dom*), *officialdom* «службовий клас» (*official* + *-dom*), *statehood* «державність» (*state* + *-dom*), *thralldom* «рабство» (*thrall* + *-dom*). До неологізмів, утворених за допомогою суфікса *-dom*, можна харахувати такі слова, як *geekdom* (сукупність гиків, фанатів технологій), *fandom* (фанатське співтовариство), *kiddom* (дитячий світ), *tiredom* (втома, дратівливість) та інші.

Окреслені вище положення традиційної теорії словотвору мають описовий характер, тобто описують будову, значення похідних слів, їх зв'язок із вихідними словами, однак не пояснюють поняттєвих механізмів їх утворення. З'ясування останніх є можливим завдяки залученню до методологічного апарату дослідження понять і положень когнітивної теорії словотвору. Інструментами, застосовуваними для визначення способів утворення похідних слів, можуть слугувати базисні пропозиціональні схеми, запропоновані С. А. Жаботинською у семантиці лінгвальних мереж [3].

Виявлення лінгвокогнітивних механізмів утворення похідних англійських іменників із суфіксом *-dom* пропонується здійснювати в декілька етапів. Перший етап полягатиме у пошуці похідних англійських іменників із зазначеним суфіксом у різних автентичних англомовних джерелах, зокрема, електронних базах даних. На другому етапі відбуватиметься реконструювання внутрішньої форми досліджуваних одиниць із застосуванням пропозицій базисних фреймів. Третім етапом може стати побудова

словотвірних моделей аналізованих одиниць, супроводжвана визначенням типу вихідної основи та ступеня продуктивності формальної моделі. На четвертому, завершальному етапі визначатиметься багатозначність формальних схем на основі порівняння формальних і концептуальних моделей похідних англійських іменників із суфіксом *-dom*.

Таким чином, поєднання доробку традиційної й когнітивної теорії словотвору уможливило з'ясування лінгвокогнітивних аспектів утворення похідних англійських іменників із суфіксом *-dom*, що, своєю чергою, сприятиме поглибленню розуміння сутності номінативних процесів загалом. Перспектива подальших досліджень вбачається в аналізі синонімії формальних схем досліджуваних похідних слів, а також у можливості застосування запропонованої методики аналізу до вивчення похідних слів з іншими суфіксами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Г. П. Морфологічні способи творення галузевих термінів на позначення понять лінгвістики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2020. № 4. Т. 31 (70). Ч. 1. С. 12–17.
2. Вітязь А. В. Суфіксальний спосіб словотворення в англійській мові. *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2022. № 18–19. С. 285–288.
3. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов. *Вестник Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина*. 2010. № 928. С. 6–20.
4. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. *Наукові записки «Національного університету Острозька академія»* Серія «Філологічна». 2013. С. 69–73.
5. Новосілець О. В. Семантичний розвиток лексики сучасної англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. Том 2, Вип. 9. Ужгород, 2019. С. 21–26.
6. Dirven R., Verspoor M. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics*. 2nd rev. ed. Philadelphia, 2004. 277 p.

Зоненко М.В.

група мСОАМ-12

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Науковий керівник - канд. пед. наук, доцент Серняк О. М.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ПРОДУКТИВНИХ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК НА ОСНОВІ СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ ПИСЬМА ТА ГОВОРІННЯ

Сьогодні іншомовна освіта зорієнтована на виховання особистості, здатної вільно і комунікативно доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, котра володіє уміннями та навичками, потрібними для обміну інформацією іноземною мовою.

Вивчення іноземних мов є надзвичайно важливим для молодих людей, школярів та випускників школи, які мають бажання використовувати іноземну мову для спілкування, подорожуючи, працюючи в міжнародних компаніях чи за кордоном або у спілкуванні з родичами чи друзями у приватному житті.

Вивчення іноземної мови передбачає опанування лексичного запасу мови, яка